

# Уводзіны

Сьпярша пра канцэпцыю гэтага нумару, прысьвечанага ў цэлым аўстрыйскай літаратуры. Першае, уводнае эсэ павінна даць чытачу агульны агляд, і ніхто, бадай, не надаецца для гэтай задачы лепш за заўчасна памерлага ў 2008 годзе прафэсара германістыкі з унівэрсытэту Вены Вэндэліна Шміт-Дэнглера. Глыбокі знаўца і палымяны змагар за справу аўстрыйскай літаратуры жывой і яснай мовай грунтоўна раскрывае гэтую тэму. Яе працягвае эсэ Карла-Маркуса Гаўса пра віды аўстрыйскай пачуцьцёвасьці, і гэта небеспадстаўна, бо цяжка ўявіць сабе прыгожае пісьменства без пачуцьцёвасьці. Літаратурная творчасць у Аўстрыі якраз-такі заўсёды патрабуе і занурэньня ў сьвет, які немагчыма спасьцігнуць толькі крытэрамі розуму. Заўвагу Карла-Маркуса Гаўса, што «сьмех у Аўстрыі — надзейны паказьнік таго, што гаворка ідзе пра нешта сур'ёзнае», варта заўжды мець на ўвазе.

Калі шукаць у Аўстрыі месца, у якім сустракаюцца рэлігійнасьць і пачуцьцёвасьць, барочная прыгажосьць і найвышэйшая асалода ад мастацтва, варта скіравацца ў Зальцбург: бадай, найважнейшы аўстрыйскі філэзаф сучаснасьці Конрад Паўль Лісман у гэтым выбітным месцы з нагоды адкрыцьця Зальцбургскага фэстывалю выклаў свае думкі пра заўжды напружанае ўзаемадачыненьне мастацтва і палітыкі ў прамове, якая выклікала мноства захопленых водгукаў. Гэты тэкст можна разглядаць у якасьці ўзору рытарычна строгага і зьмястоўнага абмеркаваньня гэтай дылемы нашага часу.

Зробім цяпер рэзкі пераход да змрочнага разьдзелу аўстрыйскай гісторыі, да Галакосту. Зузана Шоль у сваім вершы ў прозе ўспамінае

сваіх дзядоў, якія былі забітыя ў лягеры сьмерці Малы Трасьцянец. Вядомая пісьменьніца і журналістка сёння зьяўляецца актыўнай барацьбіткай за правы чалавека і дапамагае новапрыбылым уцекачам. Міграцыя — тэма, да якой яшчэ раз з гістарычнай пэрспэктывы зьвяртаецца Карл-Маркус Гаўс. Гаўс, які, бадай, як ніхто іншы ў Аўстрыі грунтоўна дасьледуе лёс «малых народаў» Эўропы, накрэсьлівае ў сваім эсе візію краіны, якая на падставе сваёй мультыэтнічнай мінуўшчыны аказваецца здольнай саўладаць з гэтым выклікам.

П'еса «Плошча герояў» Томаса Бэрнгарда — ключавы тэкст найнавейшай аўстрыйскай літаратуры. Гэта аналітычная п'еса пра сучаснасьць, якая адсылае да фашысцкага мінулага і яго (не)пераадоленьня. Жорсткімі словамі на адрас уладаў, касьцёлу, палітычных партыяў і іх функцыянераў Томас Бэрнгард зводзіць рахункі з Аўстрыйскай дзяржавай, як заўжды кантравэрсіяна, выклікаючы надзвычайнае захапленьне і раздражненьне. П'еса была напісаная ў 1988 годзе да стогадовага юбілею адкрыцця «Бургтэатру», першай тэатральнай сцэны Аўстрыі, у той год, калі адзначалася таксама 50-я гадавіна «аншлюсу». П'еса выклікала адзін з найбольшых тэатральных скандалаў у гісторыі краіны, і хоць яна цалкам сьвядома прысьвечаная канкрэтнаму часу і тагачаснаму палітычнаму становішчу, займела посьпех на многіх эўрапейскіх сцэнах, ані троху не згубіўшы сваёй палемічнай сілы. У апавяданьні «Маякоўскірынг» Марлены Штрэрувіц мы можам захапляцца моўнай віртуознасьцю аўтаркі, у якой разрыў паміж сваімі пэрсанажамі і сьветам, які гэтых пэрсанажаў атачае, адлюстроўваецца ажно на ўзроўні сынтасьчных канструкцый. Клемэнс Ё. Зэтц належыць да найбольш вядомых аўстрыйскіх аўтараў маладзейшага пакаленьня. Яго тэксты напоўнены гульнёй з жахлівым і таямнічым, а аповед «Каханьне ў часе Мальштэцкага дзіцяці» забясьпечыла яшчэ маладому пісьменьніку ўвагу шырокай публікі. Кляўдыя Эрдгайм пачынала сваю літаратурную кар'еру з крытычных, часта палемічных твораў, але зь цягам часу пачала літаратурную распрацоўку жыдоўскай тэмы. Тут яна ў жанры гістарычнага рамана дасьледуе жыдоўскую Вену на мяжы Сярэднявечча і Новага часу. Раманам «У жыдоўскім месце», урыўкі з якога друкуюцца тут, яна першай сярод пісьменьнікаў свайго пакаленьня — і гэта досыць дзіўна — бярэцца за гэтую тэму. Катарына Рызэ — аўтарка палітычнай аналітыкі і піянерка аўстрыйскага жаночага руху. У сваім рамане станаўленьня героя («Entwicklungsroman») «Вільма выдае замуж сваю ўнучку» яна апісвае, з аўтабіяграфічнымі дэталямі, маленства ў аўстрыйскай правінцы, на якое накладваюць адбітак душэўныя раны, нанесеныя Другой сусьветнай вайны і паваенным часам.

Пра тое, што журналісцкае расьсьледаваньне і бліскучы літаратурны стыль — рэчы не абавязкова ўзаемавыключныя, сьведчыць рэпартаж вядомага журналіста Флярыяна Кленка. «Даўней тут быў канец сьвету» — рэпартаж з рэгіёну, які калісьці быў падзелены жалезнай заслонай. Тое, што Кленк выносіць з гэтай надзвычай непразрыстай зоны на дзённае сьвятло, можа вельмі глыбока ўразіць чытачоў.

Быццам літаратурныя паштоўкі з далёкай мінуўшчыны, апошнія тры тэксты маюць перадаць чытачу прывітаньне з часоў росквіту пісьменьніцкіх кавярняў. Так, яны належаць да іншага сьвету; каталізмы дваццатага стагодзьдзя разбурылі іх цывілізацыйны падмурак, які быў патрэбны, каб з духам, тактам і гумарам гутарыць пра сьвет. Гэта мінула. Мы можам чытаць і захапляцца тэкстамі Вайгеля, Торбэрга і Польшара, пісаць іх працяг мы ня можам.

*Георг Докс  
Андрэй Масквін*